Pekka Salomaa
6.2.2023

Eduskunnan talousvaliokunta

TaV@eduskunta.fi

Asia: HE 324/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle takautuvasti maksettavaa sähköhyvitystä sekä sähköenergialaskujen maksuaikojen pidennystä koskevaksi väliaikaiseksi lainsäädännöksi asiantuntijakuuleminen 7.2.2023

Energiateollisuuden näkemyksiä sähköhyvitystä ja laskujen maksuaikoja koskevaa lainsäädäntöön

Energiateollisuus ry (ET) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Pidämme tarpeellisena, että valtio tukee asiakkaita, koska vuoden 2021 Euroopan maakaasunsaannin vähenemisestä juontuvan, useiden maiden ydinvoimaongelmien ja heikon vesivuoden pahentaman sekä Venäjän hyökkäyssodan seurauksien huipentaman energiakriisin takia sähkölaskut ovat kohonneet monille huomattavan suuriksi käytettävissä oleviin tuloihin nähden.

Esitämme kuitenkin vakavan huolen siitä, että ehdotetulla sähkölaskun kautta toteutettavalla mallilla tuen kohdentaminen juuri sitä eniten tarvitseville ei ole mahdollista ja lisäksi mallin monimutkaisuuden takia sen toteuttaminen aiheuttaa sähkönmyyjille suurta sääntelytaakkaa ja sitä kautta lisää yhtiöiden resurssitarvetta ja kustannuksia merkittävästi. On suuri riski, että monimutkaiset ja hankalat vaatimukset johtavat toteutuksen viivästymiseen ja siten myös avun perillepääsemisen lykkääntymiseen.

Yleiskuvan saaminen sähkönmyyjien mahdollisuuksista toteuttaa vaadittavia tietojärjestelmämuutoksia on ollut vaikeaa, kun luonnostellun järjestelmän piirteet ovat hahmottuneet vasta aivan viime aikoina ja ovat edelleen epävarmoja. Useat sähkönmyyjät ovat kertoneet olevansa huolissaan vaadittujen muutosten toteuttamismahdollisuuksista tietojärjestelmissään. On varauduttava viivästyksiin. On pyrittävä vielä tässä vaiheessa yksinkertaistamaan lakien vaatimuksia eikä missään tapauksessa mutkistamaan niitä.

Monien asiakkaiden tilannetta helpottaa jo toteutunut hinnanlasku: Vuorokausimarkkinoilla hinnat ovat toteutuneet olennaisesti hallituksen esityksessä mainittuja tammikuun alun odotuksia alempina. Toteutunut keskimääräinen spot-hinta Suomen hinta-alueella oli tammikuulta 78,76 euroa megawattitunnilta verrattuna hallituksen esityksessä mainittuun tammikuun alun futuurinoteerauksiin (noin 145 €/MWh). Vastaavasti tulevan ajan hintaodotukset ovat laskeneet sähkön johdannaismarkkinoilla elo- ja joulukuun huipuista sekä myös tammikuun alusta. Helmikuun johdannaiset (tieto 3.2.) olivat asettuneet hieman yli sataan euroon megawattitunnilta, verrattuna hallituksen esityksessä mainittuun 175 euron odotukseen.

Keskeisimmät asiat

1. Toisen sähköhyvityserän laskentatapa (lakiesitys nro 1)

Hallitus esittää, että sähköhyvityksen toinen erä laskettaisiin käyttäen marras-joulukuun kulutuksia ja tammikuun hintaa. Marras-joulukuun kulutuksien käyttämisellä on mm. 4 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan haluttu välttää mm. se, ettei asiakkaita kannusteta lisäämään sähkönkäyttöään tammikuussa ja

siten pahentaa sähköpulan riskiä. Sähköpulan riskin suurenemisen vaara on kuitenkin tammikuulta ohitettu, kun ollaan jo helmikuussa. Tammikuun hinnan käytöllä on puolestaan haluttu auttaa isohkoa joukkoa väliinputoajia, joilla sähköenergian hinta on noussut vuodenvaihteen aikoihin.

Hallituksen esityksen 4 §:ssä esitetty toisen erän laskennan edellyttämä asiakkaan tammikuun hinnan ja saman asiakkaan marras-joulukuun kulutuksien yhdistäminen on koko käytännön toteutuksen kannalta esityksen suurin ongelma.

Eri kuukausien tietojen yhdistämisen onnistumismahdollisuuksia ei voi arvioida ennen kuin tehtävä on määritelty tietojärjestelmätasolle ja sitä aletaan testata. Tietojen yhdistämisen vaikeus ja toteutuksen hitaus kasvaa ratkaisevasti, jos asiakkaalla on kyseisillä jaksoilla eri myyjiä.

Vaikka asiakas olisi koko ajan saman myyjän asiakkaana, tällainen kulutus- ja hintatiedon ottaminen ulos järjestelmästä asiakaskohtaisesti ja laskentojen tekeminen erillisessä laskentataulukossa (jatkuvasti käytettävään tietojärjestelmän ytimeen ei haluta tehdä mahdollisesti pitkäkestoisesti virheitä tuottavia muutoksia) tuottaa valtavan datamassan, jonka käsittely voi olla mahdotonta tai hyvin aikaa vievää laskennan pilkkomisen vuoksi. Lisäksi törmätään lisävaikeuksiin tai aiheutetaan väliinputoajia asiakkaiden muutettua asunnosta toiseen vaikkapa joulukuussa.

On hyvin todennäköistä, että esitetty laskentamalli johtaisi suurella osalla sähkönmyyjistä merkittäviin hyvityksen toteuttamisen viivästyksiin ja huomattaviin lisäkustannuksiin. Kysymys voi olla monilla jopa useiden kuukausien lisäajasta. Puhtaasti tammikuun tietojen käyttäminen olisi huomattava apu ja nopeutus.

Ehdotamme, että

- Toinen erä perustuisi kokonaan tammikuun (kalenterikuukauden) toteutuneeseen kulutukseen ja energian hintaan.
- Myyjänvaihtojen osalta toimittaisiin kuten ensimmäisen erän osalta.
- Tammikuun toteutuneen kulutuksen ja energian keskihinnan mukaan lasketusta energialaskukertymästä vähennettäisiin 90 euron omavastuu. Tämän jälkeen jäävä summa huomioitaisiin kokonaan (100 prosenttia) hyvitettävänä määränä (tavallaan kahta kuukautta vastaten 2 x 50 % = 100 %) sikäli kuin kahden kuukauden enimmäishyvitys 1 400 euroa (2 x 700 euroa) ei rajoita hyvityksen määrää. Tarvittaessa kerroin voi olla myös pienempi (helmikuu lyhyt kuukausi ja marraskuun kulutus hiukan pienempi), esimerkiksi 90 %.

Lakiesityksen tarkoituksena on auttaa neljän kuukauden laskujen maksamisessa. Edellä kuvattua menettelyä noudattaen sekä ensimmäinen että toinen sähköhyvityserä osuisivat kahden kuukauden avuksi.

Ratkaisu helpottaisi myös fyysisten muuttojen tai kokonaan uusien asiakkaiden tilannetta eikä menneen ajan kulutustietoja tarvitsisi siirtää datahubin välityksellä tammikuun myyjille.

Tammikuun tietoihin tukeutuminen helpottaisi myös perustuslain 6 §:n mukaisen yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumista, kun sähkönmyyjät pystyisivät nyt esitykseen kirjattua menettelyä paremmin toteuttamaan hyvitykset ajallaan.

Esityksen sivun 23 viimeisen kappaleen melkoisen vaikeat poikkeussäännöt jäisivät tarpeettomiksi, jos käytetään puhtaasti tammikuun tietoja niin kulutuksen kuin hinnan osalta.

Fingridin tietojen mukaan sähkön säästäminen on jatkunut tammikuussa ja tammikuun kokonaiskulutus oli samaa suuruusluokkaa kuin joulukuussa.

2. Lisämaksuaika ja luottotappiot (lakiesitys nro 2)

Hallituksen esityksessä todetaan (mm. sivut 13 ja 18), että joissain tapauksissa maksuajan pidennys voi jopa johtaa ylimääräiseen maksuhäiriöön.

Käytännössä voi pitää täysin mahdollisena, että maksuajan pidennysmahdollisuus voi houkuttaa valmiiksi rahoitusvaikeuksissa olevia yritysasiakkaita ottamaan saatavilla olevaa edullista, vakuudetonta luottoa, jota saa ilman normaalia luottokelpoisuutta ym. koskevaa harkintaa. Tällaisissa tapauksissa 60 päivän lisämaksuaika voi tilanteen mukaan johtaa ennakoimattomiin luottotappioihin. Samoin voi käydä myös kuluttaja-asiakkaille, joille lisämaksuaikaa tulee myöntää 120 päivää.

Perustuslain 15 §:ssä säädetään omaisuuden suojasta. Esitysluonnos velvoittaisi sähkönmyyjiä ottamaan lisämaksuaikaa myöntämällä tavanomaista selvästi suurempia luottotappioriskejä. Valtion on korvattava pakottavan lainsäädännön kautta aiheutuvat luottotappiot niiden saatavien osalta, joille on myönnetty maksuaikaa ja kyseistä asiakasta koskevassa insolvenssitilanteessa maksut jäävät saamatta. Kyse ei ole, toisin kuin esityksessä (sivut 48-49, jaksossa 12.2.2 Sopimusvapaus) väitetään, vähäisistä muutoksista sopimusten pysyvyyden periaatteeseen.

Valtiokonttorin ohjeistuksien sekä sähköhyvitysten korvaamisen että lisämaksuajan vaatiman rahoituksen hakemisen suhteen pitää olla selkeää ja riittävän yksityiskohtaista, esimerkiksi millaista raportointia ja tarkastuksia vaaditaan.

Muita näkökohtia

On hyvä, että sähköhyvityksen ensimmäinen erä on tarkoitus aloittaa huhtikuussa maaliskuun sijasta. Maaliskuu olisi enää hyvin harvan sähkönmyyjän toteutettavissa. Yleensä sähkönmyyjillä on kunkin kuukauden aikana useita ajankohtia, jolloin ne laskuttavat eri laskutusryhmiin määrittelemiään asiakkaita. Lisäksi laskutusrytmit vaihtelevat varsinkin kuluttaja-asiakkailla, tyypillisesti laskuja voidaan lähettää yhdeltä, kahdelta tai kolmelta kuukaudelta kerrallaan.

Yhdenvertainen kohtelu ja riittävä tuki teknisen tehtävän toteuttamiseen

Asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun varmistaminen voi tulla ongelmaksi, kun kuutisenkymmentä sähkönmyyjää toteuttaa ratkaisujaan omissa, toisistaan eroavissa tietojärjestelmäympäristöissään. Eriävien tulkintojen mahdollisuus suuri. On välttämätöntä, että sähkönmyyjät voivat saada tulkintoja lain sisällöstä viranomaiselta heti, kun lakien edellyttämät valmistelut aloitetaan. Tämä on tärkeää myös, jotta esityksen 6 § 4 momentissa mainitut Energiavirastolle tehtävät hakemukset mahdollisten virheiden korjaamisesta ruuhkauta virastoa ja vastineita tekemään joutuvia sähkönmyyjiä. On äärimmäisen tärkeää, että ohjeistusta ei tarvitse jäädä odottamaan vaan sitä saataisiin samalla, kun tietojärjestelmämuutosten vaatima määrittelytyö alkaa.

On hyvä, että uudet velvoitteet on perusoikeustarkastelussa (sivut 52-53, suhteessa perustuslain 124 §:ään) selkeästi tulkittu muuksi kuin julkisen vallan käytöksi eli harkintavaltaa sisältämättömäksi tekniseksi tehtäväksi. ”Koska ehdotetun takautuvasti maksettavan sähköhyvityksen kaavamaiseen laskentaan ja hyvityksen maksatukseen ei liittyisi harkintavaltaa…” täytyy tarkoittaa, että viranomaisten on varmistettava tehtävän kaavamaisuus ja toteutus yhdenvertaisesti mm. eri sähkönmyyjien asiakaskunnissa.

Hyvitysten korvaaminen sähkönmyyjille

Monella sähkönmyyjällä on vain suhteellisen vähän muita liiketoimintoja. Sähkönmyyjän liiketoiminnan jatkuminen edellyttää joka tapauksessa kassavirran tarkkaa tasapainoa. Myyntitulojen huomattava lykkäytyminen lisämaksuajan takia aiheuttaisi helposti suuria ongelmia. Sähköhyvityksen suhteen on aivan välttämätöntä, että sähkönmyyjän laatiman laskun perusteella asiakkailta laskuttamatta jäävä sähköhyvityksen määrä korvataan valtion varoista ripeästi. Valtiokonttori onkin ottanut toimintaan valmistautumisessa aktiivisen otteen.

On varauduttava siihen, että osaajaresurssien puutteen takia merkittävä osa sähkönmyyjistä ei pysty toteuttamaan hyvityksen kahta erää suunnitellussa aikataulussa eikä tämän takia ole välttämättä riittävää tietoa hyvitysten hakemiseksi Valtiokonttorilta. On tärkeää, että Energiavirasto voi myöntää lisäaikaa ja tämä huomioidaan Valtiokonttorin haku- ja maksatusaikatauluissa. Lakiesityksen (nro 1) 8 § 2 momentissa mainittua ensimmäisen erän korvaushakemuksen jättöaikaa, 31.3.2023, tulisi siirtää huhtikuun loppuun tai vähintään 15.4.2023 saakka.

Sähkönmyyjissä herättää huolta 400 miljoonan euron enimmäissumma, jolla sähköhyvityksen kustannuksia voidaan korvata. Kuutisenkymmentä keskenään kilpailevaa sähkönmyyjää ei voi mitenkään varautua siihen riskiin, että enimmäissumma ylittyisi eikä valtiolta saataisi koko säädettyä korvausta; sähkönmyyjillähän ei ole harkinnanvaraa hyvitysten myöntämiseen. Sähkönmyyjien täytyy voida luottaa tarvittavaan lisätalousarvioon; myös vaalien jälkeen.

Muutoksista aiheutuvat kustannukset

Esityksen luvussa 4.2.4 (Vaikutukset yrityksiin) on hyvin arvioitu, kuinka huomattava sääntelytaakka on, mutta se ei kuitenkaan näy johtopäätöksissä.

Esityksessä säädettyjen velvollisuuksien hoitaminen tulee todella kalliiksi sähkönmyyjille. Kustannuksia aiheutuu erityisesti kovalla kiireellä tehtävistä järjestelmämuutoksista, manuaalisesta työstä sekä lisääntyneestä asiakaspalvelusta. Esityksessä on arvioitu, että Valtiokonttorin kustannukset ovat 745 000 ja Energiaviraston eräässä skenaariossa suuruusluokkaa kaksi miljoonaa. Sen sijaan perusteluissa arvioidaan, että "[k]okonaisuutena esityksen arvioitu sääntelytaakka sähkön vähittäismyyjille on kertaluontoisesti 4–6 miljoonaa euroa." Tuo ei ole suhteessa siihen, miten viranomaiset ovat arvioineet omat kustannuksensa. Esityksessä on aliarvioitu myyjille aiheutuvat kokonaiskustannukset ja voivat yritystasolla olla todellisuudessa vastaavaa suuruusluokkaakin kuin viranomaiset ovat arvioineet omat kustannuksensa. Koko alan kustannukset voivat nousta kymmeniin miljooniin.

Lisäksi sähkönmyyjille aiheutuu rahoituskustannuksia.

Myyjien tulee saada korvaus näistä eri kustannuksista.

Asiakaspalvelua ei saa tukkia

Käytettävissä olevilla tiedoilla järjestelmätoimittajat eivät vielä ole pystyneet antamaan sähkönmyyjille kustannusarvioita. Toteutusaikataulun tiukkuus todennäköisine viivästymisineen johtaa sähkönmyyjien toiminnan vakavaan häiriintymiseen mm. jo nyt ruuhkautuneen asiakaspalvelun tukkeutuessa, asiakkaiden perusasioiden (muutot, virhetilanteet) hoitamisen vaarantuessa ja muuttuneeseen markkinatilanteen haasteisiin vastaavien kehitystoimien pysähtyessä.

Asiakaspalvelun tukkeutuminen hankaloittaisi jo melkoisen vaativaa tehtävää toteuttaa vaaditut hyvitykset ja lisämaksuaikojen myöntämiset. Olisikin äärimmäisen tärkeää, että niin valtion virallisessa kuin poliittisessa viestinnässä ei luoda liian tiukkoja odotuksia esimerkiksi niin, että laskuhyvitykset tulisivat aina huomioiduiksi jo huhtikuun aikana.

Päättynyt asiakassuhde

On vähintään useita kymmeniä tuhansia asiakkaita, joiden asiakkuus on muuton, myyjänvaihdon tms. takia päättynyt ja loppulasku lähetetty ennen sähköhyvityksen huomioimista laskulla. Sähkönmyyjillä on vain osan asiakkaista pankkitilin numero tiedossa. Kaikki asiakkaat eivät varmaan koskaan toimita hyvitysvelvolliselle sähkönmyyjälle tilinnumeroaan. Tulee mahdollistaa hyvityksen toteuttaminen myös maksuosoituksena. On tärkeää, että mahdollisimman suuri osa sähköhyvityksistä voidaan toteuttaa juoksevassa laskutuksessa ja vältetään yksittäistoimina tehtäviä suorituksia pankkitileille.

Lisämaksuaika ei saa johtaa yllättäen kasvavaan velkataakkaan

Asiakkaiden taloudenhallinnassa on merkittäviä eroja. Lisämaksuajasta voi aiheutua asiakkaan pahasti aikanaan yllättävä velkataakka. On toivottavaa, että asiakkaita kannustettaisiin käyttämään lisämaksuaikaa vain todella harkiten ja todelliseen tarpeeseen.

Lisätiedot: johtaja Pekka Salomaa: puh. 0500-324 486 ja pekka.salomaa@energia.fi